

УДК 316.472:172:355.23

DOI <https://doi.org/10.32782/apfs.v043.2023.19>**Я. В. Тарароєв**ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0734-0804>доктор філософських наук, професор,
професор кафедри філософіїНаціонального технічного університету
«Харківський політехнічний інститут»**Т. М. Дишкант**ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5026-7913>кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософіїНаціонального технічного університету
«Харківський політехнічний інститут»

ФІЛОСОФСЬКИЙ КОНТЕКСТ КАТЕГОРІЇ УПРАВЛІННЯ ЯК ПІДҐРУНТЯ ДЛЯ КОГНІТИВНИХ МОДЕЛЕЙ МИСЛЕННЯ ВІЙСЬКОВОГО КЕРІВНИКА

Постановка проблеми. Останнім часом ми зіткнулися із питаннями, прив'язаними до проблематики війни. В центрі нашої уваги опинився термін *управління, військове управління*. Термін викликає цікавість і вимагає зосередженості на його появі і розвитку в системі соціально-філософського знання. Само собою цікавим є і його змістовне навантаження. Виникає також намагання поглибити його розуміння, спираючись на сучасні наукові розробки, особливо у ракурсі онтологічного і гносеологічного вимірів філософії науки. Обґрунтуванням для цього є теза про те, що в умовах сучасності синтез військового, філософського і наукового аналізу дає можливість обмірковувати і вийти на необхідні для сьогодення певні висновки. В такому контексті, по-перше, одна із головних проблем військового управління – це пошуки когнітивного підґрунтя моделей мислення керівника, які можуть бути описані з використанням таких категорій науки, як *лінійність* та *нелінійність*. По-друге, такого роду контекст дозволить вийти на проблему складових у характері мислення керівника при організації процесу прийняття рішень.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Усю літературу стосовно поставлених питань можна розбити блоками. Перший блок включає праці відомих філософів (Платон, П. Гольбах, Ж. О. Ламетрі, К. А. Гельвецій, Г. Гегель та ін.). До другого блоку можна включити роботи філософсько-культурологічного характеру. Тут наукову цінність репрезентують роботи, присвячені загальнометодологічним аспектам культури сучасного світу, в якому фіксуються зміни не тільки соціального, але і загальнолюдського характеру (М. Маклюєн, С. Масуда, М. Кастельс, В. Г. Воронкова, В. Г. Кремінь, С. М. Пазиніч, О. С. Пономарьов, Р. І. Олексенко та ін.). До цього

блоку ми включили і величезний багаж даних словників (тлумачних, філософських, етимологічних тощо).

Поруч стає необхідним блок, в якому підіймаються проблеми філософії науки і розвитку сучасного розуміння детермінізму як загальнонаукової світоглядної позиції, значення лінійної та нелінійної моделей опису проблем, пов'язаних із розвитком, а також при організації можливих рівнів мислення людини-керівника і оновлення методологічного дискурсу науки (Н. Бор, І. Пригожин, І. Стенгерс, В. Гейзенберг, Н. Вінер, В. С. Лук'янець, О. М. Кравченко, Л. В. Озадовська та ін.)

Необхідно відзначити наукову цінність літератури, присвяченої фундаментальним аспектам військового управління та управлінської діяльності (В. І. Осьодло, Л. М., Будагьянц, Г. Л. Коростильов, Ю. О. Лобода, М. П. Требін, Г. І. Фінін та ін.). Поруч треба поставити соціологічні та психологічні аспекти управлінської діяльності в цій галузі (І. Адісес, Л. М. Будагьянц, Грег Мак Кеон, О. Ф. Хміляр, І. В. Москальов, С. Черевичний та ін.).

Мета. Наше завдання – проаналізувати категорію управління з точки зору її філософського бачення як функції, яка забезпечує існування організованих систем, дати її визначення і вийти на осмислення змісту військового управління як реалізації когнітивної складової військового керівника.

Методологічна основа дослідження. Використовується історико-генетичний підхід до аналізу самого терміну «управління». Методологічною основою дослідження його змісту є гнучке поєднання наукового і філософського кутів зору на процес реалізації управління як дії. Філософський аналіз підкреслює освітню складову того, хто управляє, науковий – ставить наголос на особливостях сучасної світоглядної позиції, яка передбачає володіння певними моделями опису

реальності: лінійної та нелінійної. Підкреслюється єдність системного, процесуального та діяльнісного підходу до аналізу феномена управління, що склалися в науковій літературі.

Активне використання у роботі отримав системний підхід, широко застосовуваний у соціально-філософських дослідженнях. Аналіз, проведений у межах цього підходу, орієнтований на вивчення специфічних характеристик об'єктів-систем, які складно організовані і в яких найважливішим атрибутом і виступає управління. Внутрішня спільність різних теоретичних напрямів дозволяє говорити про системний підхід як деяку особливу і єдину дослідницьку установку, що дозволяє зіставити різні рівні дослідження та побудувати цілісну картину предмета вивчення.

Основна частина. На сьогоднішній час все частіше ми стикаємося із категорією *управління* в будь-яких контекстах (від науково-філософських до політичних, від військових до економічних). Аналіз її змісту ми почнемо із порівняльних характеристик того, що дають нам різноманітні українські словники. В більшості словників (етимологічний, економічний, лінгвістичний тощо) термін відсутній, але присутній в більшості словників, присвячених науковій термінології [3; 4; 5; 6]. У Великому тлумачному словнику сучасної мови *управління* – це правління, дія за значенням управляти [1]. При зверненні до філософського енциклопедичного словника читаємо: «Управління – це функція високоорганізованих систем (соціологічних, біологічних, технічних), що забезпечує їхню структурну цілісність, підтримання заданого режиму діяльності, реалізацію програми поставленої мети. Процеси управління стали процесом систематичного й інтенсивного вивчення з появою кібернетики, яка, абстрагуючись від конкретних особливостей якісно різних видів управління, фіксує основну увагу на тому загальному, що притаманне їм усім за зовнішньою відмінністю процесів управління розкрила їх внутрішню сутнісну єдність та встановила ізоморфізм їхніх проявів. Сутність процесу управління становить його інформаційний зміст. Управління – це процес трансформації інформації у дію, тобто процес перетворення її у сигнали, що спрямовують функціонування систем управління» [10, с. 657].

Отже, ми можемо вийти на коротке визначення категорії управління, відштовхуючись від даних словників. Управління – це сукупність певних дій суб'єкта управління на предмет (об'єкт), яким управляють (керують). Будь-яка наука про управління виступає як рефлексія над предметом управління, яка стає теоретико-змістовним і в той же час практичним процесом, мета якого – регулювати взаємовідносини між предметом і суб'єктом при досягненні певної мети. Треба зазначити, слідуючи за словниками, що кібернетика (з сере-

дини ХХ ст.) стала претендувати на роль науки про управління загального характеру. Але вже з 70–80 рр. у словниках (мова йде в основному про іноземні видання) став домінувати термін «менеджмент».

Якщо зосередитись на змістовній базі головного завдання управління, то читаємо наступне: «забезпечення цілеспрямованої дії на керовану систему, тому будь-яке управління – цілеспрямоване. Цілеспрямована дія – це і мета, і результат управління» [10, с. 658]. Якщо категорія *управління* попадає в царину філософії, то наше завдання – окреслити специфічні ознаки саме філософії управління, яка виступає в цій площині як інтелектуальна сфера, де в органічній цілісності присутні як пізнавальні процеси філософії, її питання і можливі відповіді і самого управління як процесу діяльності. В центрі уваги опиняються питання людини-суб'єкта як складової системи управління та форми, методи і способи її реалізації в загальній системі управління.

Якщо ми проаналізуємо висунуту тезу відносно розуміння саме філософії управління в історико-філософському контексті, то серед перших описів цього питання – твори великих греків. В англійському філософському словнику читаємо цитату, присвячену Платону: «ідеальним містом... повинні управляти спеціально навчені філософи, оскільки їх розуміння форми Добра дасть їм більше розуміння повсякденних справ [20, р. 711]. Грецькою *управляти, правити* – *επιτελεῖν*, англійською – *ruling* (управляти). З позиції сучасного науковця ХХІ ст. причина такої уваги до філософії управління стає дійсно зрозумілою і в той же час актуальною. Відповідь ми находимо у цитатах Платона, але спершу звертаємо увагу ось на що. Сьогодні усі процеси, які відбуваються в світі, прив'язані до феномену знань. Освіта, вміння спиратися на знання, умови, за якими формується інтелектуальний багаж людства повністю стали залежною від нього. Саме про це і писав свого часу Платон. Він вказував на значення управління, на вміння управляти, керувати людьми як «самий важкий процес», тому що воно передбачає не тільки сукупність дій, але і певних знань. Платон робить свого роду спробу обґрунтувати універсальне значення управління і виходить в результаті до найвищого шабля знань, якому він дає визначення мудрість: «мало людей, які мають знання управляти, то і саме це знання одне з усіх інших видів знання заслуговує на ім'я мудрості» [16: 429]. Тим самим Платон виходить на розуміння управління як системо-утворюючого феномену, функція якого – цільова дія у складному процесі суб'єкт-об'єктної взаємодії.

Але цим не обмежується Платон у своїх міркуваннях про управління. В роботах «Держава», «Закони» просувається думка про компетент-

ність того, хто управляє: він підкреслює, що цими процесами повинні займатися не малознаючі чи недобродійні одноосібні правителі, а ті, хто має у своєму багажі потрібні знання. Засобом досягнення цієї мети є загальна система освіти, у якій кожен має однакові можливості. Не випадково більшість діалогу «Держава» присвячена тому, якою має бути система освіти. Ми звертаємо увагу ось на що: Платон розглядає освіту як систему, для нього важлива цілісність її, а не приватні деталі. Найважливішими предметами на перших роках навчання є гімнастика, музика та релігія. У віці 20 років відбувається вибір кращих для подальшого навчання, приділяючи увагу математиці, а у віці 30 років ще один добір для вивчення філософії. Коли у них за плечима залишаються роки всебічної освіти (як правило, це сорокалітній вік, і коли їм виповниться 50), тоді з них формується еліта суспільства, і саме вона бере в свої руки управління державою. Вони, на думку Платона, вже мають знання ідеї добра, володіють фактичним і практичним досвідом, яке стає їх особистісним знанням, і саме вони і готові керувати іншими членами суспільства. Отже, до управління здатні ті, кому за самою природою необхідно бути і філософами, і правителями. Всіх, хто демонструє невігластво, необхідно тримати подалі від управління [17: 644–645 а].

Досить високо оцінив значення управління Ж. О. Ламетрі [8]. Його підтримав і П. А. Гольбах, який навіть пояснив категорію *управління* в суто специфічному контексті. На його думку, саме людина-філософ, освічена людина спирається на вміння бачити і встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, має значний вплив і може впливати на решту громадян [8]. Про управління державою писав і Д. Віко, висунувши так звану нову науку.

В ХХ ст. з'являються праці таких відомих фахівців в царині управління, а краще сказати, менеджменту, як Ф. У. Тейлор, Г. Гантт, подружжя Ф. Гілбрет і Л. Гілбрет, Г. Форд, Г. Хопф, С. Мейо, О. Шелдон, А. Файоль та ін. Майже усі вони поставили наголос на появі нової філософії при розумінні категорії *менеджмент*, але з часом їхні пріоритети згасали, а потім і зникли зовсім. Причина в тому, що в самому процесі менеджменту було знецінено знання цілісності предмету управління. Більш того, на прикладах цих робіт стала просуватися логіка етноцентризму у вигляді американізму, за яким висувалася вимога «створювати ціль, до якої прагне вся цивілізація», [12] маючи на увазі під цим висловлюванням необхідність копіювати будь-які сфери життя з американського варіанту.

В 20-х рр. вийшла перша публікація про філософію управління О. Шелдона [19], де автор вказує на недостатність механічних дій, звернення

до наукового метода, ефективного обладнання в менеджменті, бо управління – це щось досить більше. Це стало просто зрозумілим вже в середині століття, бо перед нами розгорнувся світ індустріального і постіндустріального суспільства, в якому управління без урахування техніко-технологічної складової у поєднанні із складними системами соціального, когнітивного, інформаційного характеру стали розглядати з позицій нового розуміння. Таким чином, недоліком усіх праць, в яких розглядалися проблеми управління, стали 1) намагання описати суто практичний характер дій управління і 2) відсутність умоглядно-теоретичного характеру обговорення будь-якої проблеми. У підтвердженні таких висновків приведемо цитату: «Мало бажання створити теорію управління умоглядно-філософського характеру: основна заклопотаність – у розвитку концепцій суто ділового напрямку заради контролю над реалізацією цілей та способів функціонування бізнесу... Ми мало зацікавлені, тим більше у нас не вистачає часу на питання умоглядно-теоретичного плану» [15, с. 342].

В цій статті ми робимо свій невеличкий вклад у намагання нівелювати цей недолік. Змістовне навантаження категорії *управління* з точки зору сучасного осмислення можна представити як вмиле поєднання теоретичної бази з емпіричними способами, з одного боку, і пошуком закономірностей, які мають місце в сучасній реальності (політичній, соціальній, економічній, військовій) в якості ефективних, як для регулярної діяльності, так і для певних ситуацій, які виникають у процесі управління, з іншого. Тобто пошук закономірностей (а це означає посилення когнітивно-теоретичного важелю з метою ущільнення думки) залишається в тренді такої вже «немолодої» науки, як управління. Що це означає в науковому сенсі? Справа в тому, що такий ракурс проблеми потребує знань із філософії науки з проблематикою пошуку закономірностей розвитку. В філософії науки ця тема завжди прив'язана до світоглядних позицій з наголосом на онтологічному та гносеологічному вимірах предмету дослідження.

Це має пояснення. Сучасна реальність характеризується відсутністю стабільності та одностійних зв'язків, що не може не впливати і на управлінський характер будь-яких процесів і на формування думки керівника. Дійсно, можливість бачити світ як певну цілісність – досить складна проблема і вибудовувати її за законами чистої логіки, орієнтуючись на прогнозованість кожного наступного стану, не завжди вдається. У цій ситуації орієнтир на лінійні моделі опису реальності, стару термінологію, відсутність філософської концептуалізації, яка націлює на теоретичну базу сучасної науки, не дають змоги «поба-

чити» можливі моделі опису, які відповідають «нестійкості» реальності. Як слідство, траєкторії мислення, думки втрачають можливість «рухатись» за певних умов.

Якщо спиратися на досягнення сучасної науки у поєднанні з її філософським забарвленням, то і онтологічний, і гносеологічний виміри управлінської діяльності цілком можуть бути посилені складними конструкціями теоретичного характеру, які допоможуть не тільки зрозуміти, а й знайти моделі опису тих складних процесів, які мають місце в сучасності. *Онтологічний аспект* завжди прив'язаний до розуміння того, що і як існує. Це так звані онтологічні проблеми будь-якої науки. Угрупування питань управління за таким критерієм, дає можливість наголосити на необхідності розібратися, перш за все, з тим що ми вивчатимемо, що являє собою конкретний предмет (об'єкт) управління: це військова ситуація, реальна чи віртуальна, це ідеальний об'єкт чи уявна конструкція тощо. Завжди питання онтологічного характеру вимагають чіткого розуміння статусу предмета управління (наприклад, відношення до об'єктивності, феномен, ідеальна абстракція, реальний ринок, військова ситуація тощо). Онтологічний аспект також висуває наступну групу питань, а саме: що необхідно досліджувати для успішного проведення процесу управління. Йдеться про такі питання: що саме (який предмет) знаходиться в полі зору: система, чи її властивості, чи відносини в системній конструкції, чи йдеться про функціонування тієї ж системи тощо. У сучасній науці система, структура може виступати у різних варіантах: і як ціле, і як частина, і як елемент, і як конгломерат, як якась несуттєва чи, навпаки, вирішальна одиниця. Такі складнощі виникають, коли ми говоримо і про функції. Тобто онтологічний аспект націлює на чітке розуміння того, чим чи ким доведеться керувати.

Гносеологічний аспект розгортає евристичний вектор від проблематики науки про управління до вивчення існуючих моделей її опису і, слідуючи їм, до опанування необхідних підходів управлінського характеру, до виявлення можливостей послідовного пояснення явищ за умов побудови логічно струнких теорій та в подальшому – практичних дій. Центральне питання гносеологічної проблематики – успішне проведення процесу управління у відповідних умовах реального світу. І в цих питаннях необхідні чіткі позиції у виявленні причинно-наслідкових зв'язків, що мають місце у світі. Традиція у побудові причинних (каузальних) моделей пояснення явищ, подій, які дозволяють встановлювати закономірність поведінки реальних об'єктів, складають специфіку науки, науки взагалі [11]. Принцип при-

чинного зв'язку становить головну світоглядну позицію вченого (коли в основному йдеться про природознавство). Але способи пояснення світу, взяті з багажу науки, припустимі і для науки про управління. Тому пошуки такого характеру розгортаються довкола узагальнених базових моделей причинного пояснення, в основі яких лежить певна форма детермінізму.

Детермінізм – світоглядна позиція, в якій постулюється причинно-наслідковий зв'язок природних явищ. Необхідно додати, що він не завжди явно представлений в рефлексіях, проте моделі пояснення неможливі без урахування детермінізму в його сучасному розумінні. Вперше принцип загального причинного зв'язку було чітко сформульовано в атомістичному вченні Демокритом. Він заперечував існування випадковості у реальному світі, стверджуючи однозначний зв'язок причин та наслідків. Ця установка у Новий час отримала підкріплення та була узагальнена у класичній науці Г. Галілеєм, І. Ньютоном, Р. Декартом, П.-С. Лапласом. А знаменита метафора «Демон Лапласа» стала символом механістичного детермінізму, який на довгі роки запанував у галузі науки, спираючись на установку про можливість точного розрахунку поведінки та стану предмету [11].

Друга форма детермінізму – ймовірно-статистична. Ця форма допускала до системи заподіяння випадковості. З'явилася ця форма з розвитком термодинаміки, статистичної фізики та квантової механіки. І на зміну метафори «Демон Лапласа» (за якою світ прозорий, а головне – передбачуваний) прийшла метафора «Демон Максвелла». Ця форма детермінізму поєднує динамічний та статистичний принцип у поясненні заподіяння, завдяки розведенню макро- та мікро-характеристик статистичної системи та введенню принципу додатковості в опис її поведінки. У цій формі детермінізму випадковість у системі причин відноситься на рахунок інструментарію суб'єкта, який не може точно розрахувати швидкість мікрооб'єктів [7, с. 184–191].

Третя форма детермінізму оформлюється наприкінці ХХ ст. і набуває статусу імовірнісного. Закон природи має імовірнісний характер і має розглядатися в параметрах часу як імовірнісний і необоротний. Сам закон природи отримує зовсім нове тлумачення: підкреслюється фундаментальність імовірнісних характеристик об'єкта, і підкреслюється, що жорсткість та нежорсткість заподіяння залежить від умов. У цьому значенні вони відносні. Виходячи з названих вище форм детермінізму формуються моделі (мається на увазі базові моделі, вони мають загальнонауковий характер) пояснення та опису поведінки будь-якого об'єкта дослідження.

Ми підкреслюємо, що філософське осмислення теорії управління потребує такого підходу, як холізм (з урахуванням третьої форми детермінізму), в якому одним із головних напрямів є облік усіх випадкових зв'язків, обов'язкова умова врахування часу та компоненту випадковості, тобто формування цілісного погляду. Але чому виникає необхідність звернення до такого підходу? Відповідь ми спробуємо дати, спираючись на описані вище форми детермінізму та відповідні моделі пояснення. У сучасній методології науки виділяють три базові моделі пояснення: лінійну, статистично-імовірнісну та нелінійну, які відрізняються одна від одної саме формою детермінізму та пріоритетністю закону, а також співвідносяться з трьома типами наукової раціональності.

В останні десятиліття ХХ ст. відбувається «становлення нелінійної методології пізнання, пов'язаної з розробкою міждисциплінарних наукових концепцій – динаміки нерівноважних процесів та синергетики. У рамках цих концепцій складаються нові орієнтири пізнавальної діяльності, що задають розгляд досліджуваного об'єкта в якості складної системи, що самоорганізується і тим самим історично розвивається, що відтворює в динаміці змін основні характеристики цілого як ієрархії порядків. Твердження нелінійної методології пізнання в сучасній науці виступає як один із проявів процесу становлення постнекласичної наукової раціональності» [7, с. 191]. Такий напрямок розвитку знань сприяє новому баченню світу, простішими словами, йдеться про новий світогляд за умов певних особливостей онтологічного і гносеологічного характеру. Новий погляд на світ вимагає і роботи мислення відповідно до нового вигляду реальності. Яка ж ця реальність? У ній переважають нелінійні процеси (тобто такі, в яких використовуються нелінійні моделі пояснення з науковою раціональністю імовірнісного характеру). У нелінійних процесах та нестійких системах діють ефекти когерентності та коеволюції, набувають значення випадковість, подія, «стріла часу» і точки найвищого розвитку в стані системи – біфуркаційні точки [18].

Треба звернути увагу на те, що в англійській мові є багато синонімів для терміну управління (municipal government, governance, direction, stewardship, good governance, managerial process administer тощо), але у військовій доктрині НАТО ми стикаємося із терміном *military management* [13]. Якщо проаналізувати воєнну доктрину України, то в ній використовується термін *управління* (наприклад, у другому розділі «Воєнно-політичні засади Воєнної доктрини» є пункти 10, 12 з наступними положеннями: «10. Забезпечення воєнної безпеки України ґрунтується на принципах: раціонального розподілу функцій і відповідальності у сфері оборони між органами державної влади

й органами військового управління, Збройними Силами України, іншими військовими формуваннями. 12. Формування і забезпечення реалізації державної політики в сфері воєнної безпеки та оборони здійснюється органами державної влади і військового управління») [2].

Це підкреслює нашу думку про те, що когнітивне поле для оцінки, аналізу і прийняття рішень військового керівника можна описати саме за рахунок використання лінійних та нелінійних моделей пояснення причинно-наслідкових зв'язків відносно ситуацій військового характеру.

Висновки. Категорія *управління* і особливо категорія *військове управління* в умовах сучасного суспільства потребує ґрунтовного соціально-філософського аналізу. За рахунок тих ідей, які були висловлені видатними філософами, управління стає результатом освіченості людини, ця категорія операційно прив'язана до багажу її знань. Змістовна складова категорії залишається, але в ХХ ст. втрачається загальна філософська лінія, яка, перш за все, спрямована на цілісне бачення предмета дослідження.

У описі формування когнітивної складової процесу управління лягли роздуми про управління військового керівника. Автори наполягають на використанні в цьому процесі досягнень сучасної науки, які «тягнуть» за собою знання з розвитку природознавчих наук, наук про техніку і технології і формують когнітивно-теоретичну масу, націлену на зміни у світогляді будь-якого керівника-управлінця. Це вказує на вміння «бачити» предмет дії в системному ракурсі з урахуванням усіх можливих складових цього процесу. В якості підтвердження аналітичних пошуків дається аналіз форм детермінізму, якими оперує сучасна наука. Вказується на когнітивно-теоретичний характер мислення керівника, пояснюється необхідність оперування такими термінами, як лінійна та нелінійна модель опису розвитку відносно предмету дії.

Література

1. Великий тлумачний словник сучасної мови. URL: <https://slovnuk.me/dict/vts/%D1%83%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BB%D1%96%D0%BD%D0%BD%D1%8F> (дата звернення: 10.10.2023).
2. Воєнна Доктрина України URL: <https://www.kmu.gov.ua/npras/366136> (дата звернення: 05.10.2023).
3. Ганіткевич М., Залізний А. Російсько-український словник з хімії та хімічної термінології. Львів : Львівська політехніка, 1993. 315 с.
4. Російсько-український геодезичний словник / за ред. В. Літинського. Вінниця : ГУТКК, 1994. 407 с.
5. Російсько-український словник наукової термінології. Суспільні науки. / за ред. Й. Ф. Андерш. Київ : Наукова думка, 1994. 594 с.
6. Російсько-український словник АН УРСР : в 3 т. Т. 3. Київ : Наукова думка, 1968.

7. Філософські проблеми сучасного наукового пізнання. Підручник / Я.В. Тараров, О.О. Дольська, Т.М. Дишкант та ін. Харків : видавець Іванченко І., 2023. 350 с.

8. Філософський енциклопедичний словник / ред. рада : В. І. Шинкарук (гол.) та ін. Київ : НАН України, Ін-т філософії імені Г. С. Сковороди; Абрис, 2002. 742 с.

9. Bohm D. Causality and Chance in Modern Physics. LONDON : Routledge, 1997. 132 p. URL: <https://ia801304.us.archive.org/22/items/FritjofCapraTheTurningPoint/David%20Bohm%20-%20Causality%20and%20Chance%20in%20Modern%20Physics.pdf> (дата звернення: 01.09.2023)

10. Clausewitz C. von. On War. Edited and translated by Michael Howard and Peter Paret. Princeton: Princeton University Press, 1976, 732 p.

11. DOD Announces the Establishment of the Defense Management Institute URL: <https://www.defense.gov/News/Releases/Release/Article/3284179/dod-announces-the-establishment-of-the-defense-management-institute/> (дата звернення: 24.09.2023)

12. Ford H. Today and Tomorrow URL: https://paulakers.net/wp-content/uploads/dlm_uploads/2018/05/TAT-20180526.pdf (дата звернення: 01.09.2023)

13. Litzinger W. D., Schaefer T.E. Perspektive: Management Philosophy Enigma. *Journal of The Academy of Management*, 1966. Vol. 9. Is. 4. Pp. 337–343. <https://doi.org/10.2307/254952> (дата звернення: 04.09.2023)

14. Plato. The Republic URL: <http://160592857366.free.fr/joe/ebooks/ShareData/The%20Republic%20by%20Plato.pdf> (дата звернення: 01.09.2023).

15. Plato. Laws. Cambridge University Press, 2016 p. 491 p. URL: https://books.google.com.ua/books?id=sxniDAAAQBAJ&pg=PR3&hl=uk&source=gbs_selected_pages&cad=2#v=onepage&q&f=false (дата звернення: 02.09.2023)

16. Prigogine I., Stengers I. Order out of chaos. Toronto, New York, London, Sydney : Bantam Books, 1984. 439 p.

17. Sheldon O. B. A. (Oxson). London : Sir. Isaac Pitman & Sons, 1923 URL: <https://archive.org/details/philosophyofmana00sheluoft/page/n5/mode/2up?ref=ol&view=theater> (дата звернення: 01.09.2023)

18. The Cambridge Dictionary of Philosophy. Second edition. General Editor R. Audi. Cambridge, New York, Melbourne, Madrid, Cape Town, Singapore, São Paulo: Cambridge University Press 1995, 1999. URL: https://ia800206.us.archive.org/25/items/RobertiAudi_The.Cambridge.Dictionary.of.Philosophy/Robert.Audi_The.Cambridge.Dictionary.of.Philosophy.pdf (дата звернення: 01.09.2023)

Анотація

Тараров Я. В., Дишкант Т. М. Філософський контекст категорії управління як підґрунтя для когнітивних моделей мислення військового керівника. – Стаття.

В статті зроблений аналіз категорії *управління* в її сучасному розумінні. Дається її визначення, зроблене на ґрунті роботи із словниками. Показано, що на початку ХХ ст. ставився наголос на зміну терміну *управління* на термін *менеджмент*. Але вже з 80-х рр. саме фахівці в галузі менеджменту підкреслили розрив

самого процесу менеджменту із теоретико-філософським баченням предмету управління. Тому, на думку авторів, розгляд питання змісту категорії *управління* (і не тільки як категорії, але і як феномену, і як процесу) необхідно починати із філософських праць і слідкувати за основним змістом розуміння цієї категорії. Аналіз останніх вказує на тісний зв'язок між процесом управління та багажем певних знань, роботи думки керівника, його вміння орієнтуватися на певні моделі пояснення когнітивного характеру. На прикладі феномену військового управління автори показують що особливістю сучасного стану управління є володіння освітою такої якості, яка б дала змогу «бачити» предмет дії в системному ракурсі з урахуванням усіх можливих складових цього процесу. В якості підтвердження аналітичних пошуків дається аналіз форм детермінізму, якими оперує сучасна наука. Вказується на когнітивно-теоретичний характер мислення керівника, пояснюється необхідність оперування такими термінами, як лінійна та нелінійна модель опису та пояснення (розвитку, подій, ситуацій відносно предмету дії).

Ключові слова: управління, військове управління, освіта, мислення, онтологічний і гносеологічний аспекти науки, детермінізм, лінійна та нелінійна модель пояснення.

Summary

Tararoyv J. V., Dyshkant T. M. Philosophical context of the Governance category as a basis for cognitive models of thinking of a military leader.. – Article.

The article analyses the category of Governance in its modern understanding. Its definition, made on the basis of work with dictionaries, is given. It is shown that at the beginning of the 20th Century emphasis was placed on changing the term Governance to the term Management. But since the 1980s, management experts emphasized the gap between the Management process itself and the theoretical-philosophical vision of the subject of Management. Therefore, according to the authors, consideration of the issue of Management (as a category, as a phenomenon, as a process) should begin with philosophical works and follow the main content of the understanding of this phenomenon. The analysis of the latter points to a close connection between the Governance process and the baggage of certain knowledge, the work of the manager's thoughts, his ability to orient himself at certain levels of a cognitive nature. Using the example of the phenomenon of military Governance, the authors show that a feature of the Contemporary state of Governance is the possession of an Education of such quality that would allow one to "see" the subject of action from a systemic perspective, taking into account all possible components of this process. An analysis of the forms of determinism used by modern science is given as a confirmation of analytical searches. The cognitive-theoretical nature of the manager's thinking is indicated, the need to use terms such as linear and non-linear models of description and explanation (of development, events, situations relative to the subject of action) is explained.

Key words: Governance, military Governance, education, thinking, ontological and epistemological aspects of science, determinism, linear and non-linear models of explanation.